

editörden...

Bu sayımızda klasik edebiyatımızı ele alıyoruz. Bilindiği gibi bu edebiyatın temelleri Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra verdikleri ilk eserlere kadar dayanır. Geniş coğrafyalarda dil bakımından birbirinden az çok farklı gelişen İslamî edebiyat, şüphesiz ki en parlak dönemini 13. yüzyıldan başlamak üzere Osmanlı İmparatorluğunun geniş toprakları üzerinde yaşamıştır. Beş yüzyıldan fazla etkisini sürdüren ve üç kitada toprakları bulunan bir imparatorluğun ihtişamıyla uyumlu görkemli eserler veren klasik edebiyatımızı bazı yönleri ile incelemeye çalışacağız.

Bir toplumu etkileyen kültürel oluşumlar nasıl birden bire ortaya çıkmıyorsa, başka bir kültürel etkiyle de birden bire ortadan yok olmaz. Şiire ağırlık veren klasik edebiyatımızın bugünkü şiirimize –genel anlamda edebiyatımıza- etkileri üzerinde de mümkün olduğu nispette durmaya çalıştık.

Klasik edebiyat, yaygın söyleyişle divan edebiyatı, Tanzimatla birlikte başlayan kültür değişim teşebbüslerine paralel olarak tartışılmaya başlanmıştır. Avrupai bir edebiyat oluşturma gayreti içindeki Tanzimat nesli, damarlarından beslendikleri, onun kalıplarını ve ifade yöntemlerini kullanarak eserler verdikleri hâlde divan edebiyatına sert eleştirilerde bulundular. Zaman zaman ölçünün kaçtığı bu eleştirileri dönemin şartları ile irtibatlandırarak açıklamak mümkündür.

Ancak, bugün hâlâ Tanzimat neslinin divan edebiyatına karşı yönelttiği, birçok bakımdan ilmî olmaktan uzak, bu eleştirilerin kronik bir ön yargıya dönüşerek devam etmesi Divan Edebiyatı Özel Sayısı'nı hazırlama ihtiyacımızın birinci sebebidir.

Eğer kültürümüzün köklerine karşı böyle bir ön yargı varsa bunun enine boyuna sorgulanması ve tartışılması gerekiyordu ki biz bu sayıda bunu yapmaya çalıştık. Zira beş yüz yıllık edebiyatı bir derginin sınırlı sayfaları içinde bütün yönleriyle ele almanın imkânı yoktur. Biz amaçladık ki gençlerimiz, eski edebiyatımızla eğitim çerçevesi içinde bir şekilde irtibatı olan herkes, kültürel varlığımızın hazinelerine bu vesile ile yeniden göz atsın –varsa- ön yargılarını tekrar gözden geçirsin.

egitim | Aylık Eğitim Dergisi | YIL: 7 SAYI: 77-78 TEMMUZ - AĞUSTOS 2006 | ISSN-1302-5600

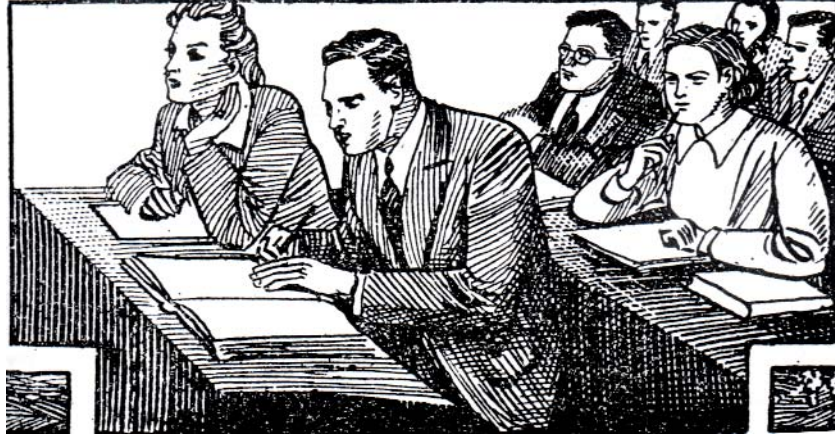
SAHİBİ Doç. Dr. Hüseyin ÇELİK Millî Eğitim Bakanı	Yayın Kurulu Ethem BARAN Şaban ÖZÜDOĞRU Aysun İLDENİZ Hakkı USLU Dinçer EŞİTĞİN Celal ASLAN Çağrı GÜREL	Dizgi Reyhan İLKER
Genel Yayın Yönetmeni Şadi KESKİN Yayımlar Dairesi Başkanı		Abone / Dağıtım Fikri NAYIR Tel: (0312) 212 76 63 / 14
Yazı İşleri Müdürü Selâmi YALÇIN (selamiyalcin@meb.gov.tr)	Tasarım Banu DAVUN (bdavun@meb.gov.tr)	Baskı Devlet Kitapları Müdürlüğü
		Yönetim Merkezi Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar/ANKARA http://yayim.meb.gov.tr e-posta: baae@meb.gov.tr Tel: (0 312) 212 81 48 - 213 65 12 Fax: (0 312) 212 81 48

Gönderilen eser ve çalışmalar yayımlansın veya yayımlanmasın, iade edilmez. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur. Yayın Kurulu yazılar üzerinde değişiklik yapabilir. "Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim" adı anılmadan alıntı yapılamaz. Millî Eğitim Bakanlığı Yayımlar Dairesi Başkanlığının 22.12.2005 tarih ve 6088 sayılı oluru ile basılmıştır.
Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 4303
Sürelî Yayınlar Dizisi: 213

Dergimizin yıllık abone bedeli 20 YTL (öğretmen ve öğrenciler için 15 YTL)'dir.
Abone bedelinin Ziraat Bankası Şehremini-Istanbul şubesindeki Devlet Kitapları Döner Sermayesi Müdürlüğü'nün 130978 numaralı hesabına yatırılarak makbuzun ve açık adresin Yayımlar Dairesi Başkanlığı Teknikokullar - ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

DİVAN EDEBİYATI ÖĞRETİMİNİN SORUNLARI VE BAZI ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

MİNE MENGİ*

Divan Edebiyatı 14.-19. yüzyıllar arası yetiştirdiği sanatçılar ve verdiği edebî ürünlerle altı yüzyıllık geçmişi olan, ancak bugün bizden uzakta kalmış bir edebiyat olarak bilinir. Kendi kültür dünyası içinde, kendi sanat anlayışına göre dönemini tamamladıktan sonra Türk Edebiyatı tarihindeki yerini almıştır. Tanzimat'tan günümüze değişik adlarla adlandırılmaktadır. Bugün daha çok Divan Edebiyatı, Eski Türk Edebiyatı, Klasik Türk Edebiyatı, Klasik Edebiyat vb. adlarla tanınır ve bilinir. Henüz adında bile uzlaşamadığımız, bu nedenle de farklı adlar altında kendisinden söz ettiğimiz bu edebiyatın tanıtımı, öğretimi ve bunların öncelikli koşulu olan günümüz insanına sevdirmesi bazı sorunları ve zorlukları da beraberinde getirmektedir. Nedir bu zorluk ve sorunlar? Şimdi bunların önemlileri ve çözümleri üzerinde duralım:

Divan Edebiyatının günümüz insanı açısından karşılaştığı en önemli sorunlarından biri, başta da belirtildiği gibi onun geçmişte kalmış olmasıdır. Dolayısıyla onun kültür altyapısını tanımak ve dilini anlamak zordur. Bu durumda, günümüz insanını Divan Edebiyatından uzaklaştıran önemli nedenlerin başında, onun dilinin artık yazarken ve konuşurken kullanmadığımız yani bilmediğimiz, anlamadığımız Osmanlıca olması gelir. Bu nedenle, ona ulaşamaz, ulaştık da kapısını açıp içerisine giremeyiz. Dolayısıyla gerçekte bir hazine olan Divan Edebiyatı, bizler için gizli bir hazine olarak kalmaktadır. Çünkü bu hazineden yararlanabilmek, onun kapısının anahtarı olan Osmanlıca'yı bilmek; ayrıca Osmanlı'yı yani onun dünyasını tanımak; yaşama biçimine, dünyaya bakışına, kültürüne aşina olmakla mümkündür.

*Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi

Divan Edebiyatının geçmişte kalmış olması, onun günümüz insanına vereceği bir şeyin olmadığı, bu nedenle de ilgilenilmemesi gerektiği görüşünü beraberinde getirmektedir. Böylece Divan Edebiyatının öğretiminde önemli bir sorun olan dil ve kültür sorunu, öğrenci hatta öğretmen tarafından bu edebiyatın dışlanmasına, çağdışı sayılmasına ve okutulmaması gereken bir ders olarak kabul edilmesine neden olmaktadır. Bu durumda onun öğretilmesinde yalnızca divan şiiri metinlerinin günümüz diline çevrilmesi, Osmanlıca kelimelerin günümüz dilindeki karşılıklarının verilmesi yeterli değildir. Ayrıca metinlerin kolaylaştırılmasına yardımcı olacak ön bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Bununla, kelimelerin daha doğrusu edebî metnin arkasındaki kültür dünyasının öğretilmesinin şart olduğunu söylemek istiyoruz. Osmanlı toplumunun yaşadıklarının, inandıklarının, düşündüklerinin vb. bilinmesi gereklidir. Öyleyse Divan Edebiyatı öğretimi, önce geleneğin ve dönemin tanıtımıyla başlamalıdır. Öğretim için kültür birikiminin gerekliliği, konuya kapsamlı bakabilen, değişik kaynaklardan yararlanarak derse hazırlıklı gelen; öğrenciyi, tarih, sosyoloji, felsefe, kültür vb. konularda araştırmaya ve okumaya yönelten eğitimcinin, öğretmenin varlığını zorunlu kılmaktadır.

Dil ve kültür sorunu nedeniyle eğitim-öğretim amaçlı kullanılan metin seçimi çok önemlidir. Öğrencinin etkilenebileceği, kendisiyle ortaklık kurabileceği, dünyasında yer edecek ve anlayabilmesi için olabildiğince sade dilli metin seçimi gerekmektedir. Metin seçiminde edebiyat tarihi esas alınarak kronolojik sıraya göre ve her sanatçıdan ya da pek çok sanatçıdan tanıtım amaçlı örnek metin okutmak yerine, zamanın adını unutturamadığı büyük sanatçılardan seçkin metin örnekleri verilmelidir. Metin seçimine ilişkin dikkat edilmesi gereken başka bir özellik de, bir edebî metnin –örneğin bir gazelin ya da bir kasidenin- tümünün değil; güzel bir beytinin/ beyitlerinin ya da bölümünün verilmesine özen gösterilmesidir. Unutmayalım, Divan Şiirinde beyit bütünlüğü ve tek başına beytin gücü önemlidir. Tek bir beyitten hatta mısradan yola çıkılarak Divan Şiirinin anlatım gücü ve anlam derinliği gösterilip; kelimelerin çağrışım zenginliğinin bunu sağlamadaki rolü vurgulanabilir. Bu tür kısa, özgün metin incelemeleriyle öğrencinin düşünme becerisini geliştirmesine, yeni düşünce üretebilmesine, hayal gücünü,

ufkunu genişleterek farklı dünya yaratabilmesine ve Divan Edebiyatı/Şiirini sevmesine yardımcı olunabilir.

Divan Edebiyatının eğitiminde ve öğretiminde karşılaşılan başka önemli bir sorun da ona ön yargılı yaklaşılmasıdır. Ön yargısız, nesnel yaklaşım öncelikle öğreten sonra da öğrenen için Divan Edebiyatı öğretiminin ve öğreniminin başarısındaki vazgeçilmez koşullardan biridir. Bu bağlamda eskiyi sevenin, kendisinin bugünün insanı olduğunu unutmaması gerektiğini söyleyelim. Çağdaşlığı savunanın da, bugünün geçmiş üzerine kurulduğunu, geçmişte kalanla güncel olanın iç içe bulunduğunu, çağdaşlığın geçmişten kopmak yalnızca bugünde yaşamak anlamına gelmediğini ve bu bağlamda geçmişte kalanın tanınıp bilinmesi gerektiğinin bilincinde olmasının önemli olduğunu hatırlatalım.

Bazıları yukarıda saydığımız nedenlerle bağlantılı, bazıları da başka nedenlerden kaynaklanan sorunları ve bunların çözümüne ilişkin önerileri de aşağıda şöyle sıralayabiliriz.

1. Divan edebiyatının güncelliği ve dersin hangi amaçla öğretildiği konusu üzerinde durulmalıdır. Öğrenci bu edebiyatın güncelliğine inanmamakta ve bu nedenle de öğretime olumlu bakmamakta; niçin öğretildiğini bilememektedir. Bu nedenle bütün derslerde olması gerektiği gibi Divan Edebiyatı dersinde de hemen ilk derste onun öğretilme amacı söylenmeli; Divan Edebiyatı dersinin günümüzle bağlantısı kurulmalıdır. Çünkü paylaşım daha doğrusu ortaklık kurulması, dostluk sağlanması için bu edebiyatın günümüzle olan bağlantısının gösterilmesi önemli bir koşuldur. Dünde kalmış olan Divan Edebiyatında bugün de paylaşılacak güzellikler, duygu ve düşünce benzerlikleri bulmalıyız ki onunla ortaklıklarımız olsun ve bu ortaklıklar aracılığıyla onu tanıyıp sevebilelim. Bu bağlamda öğrenciyle, günümüz insanıyla ortak özelliklere olduğu kadar, Divan Edebiyatı ve Çağdaş Türk Edebiyatı arasında bağlantı kurulabilecek noktalara da dikkat çekilerek bu ilişkinin kurulmasına çalışılmalıdır. Bunun için geçmişten günümüze kültürel kimliğimizi, onun özündeki geleneğin yapı taşlarını, öteden beri toplumumuza özgü olan düşünce ve anlayış biçimlerini yansıtan bazı ortak konuları bulup bunları göstermelidir. Bu yolla aynı zamanda Divan Edebiyatı için öteden beri sorulan “Divan Edebiyatı bizim midir?” so-

rusu da cevaplandırılacaktır. Derslerde felsefe, kültür, sanat, dil vb. konularına da değinilerek kültürün sürekliliği üzerinde durulmalı ve onun içinde bulunan Divan Edebiyatının yeri ve varlığı gösterilmelidir. Böylece edebiyatımızın geçmişinin eskiliğinin ve zenginliğinin vurgulanmasının yanı sıra, onun lirizm, incelik ve zekâ gücü gösterilerek dersin gerekliliği anlatılmalıdır. Divan Edebiyatının/Şiirinin güncelleştirilmesiyle bağlantılı olarak başka bir husus da günümüzde Divan şiirini çağdaş yorumla yorumlamaya ihtiyacımızın olduğudur.

2. Öğrencide Divan Edebiyatının zorluğu, dolaşısıyla onu anlayamayacağı kaygısı vardır. Bu kaygının giderilmesi gerekmektedir. Divan edebiyatının okudukça öğrenilen, zamanla geliştirilen bir ders olduğu öğrenciye söylenmeli; bunun için özellikle öğrencinin iletişim kurabileceği metin örneklerinden yararlanılmalı, öğrencinin bilgisi kültürün tanıtımıyla zenginleştirilmelidir. Divan Edebiyatı ve özellikle şiirle iletişimi-

nin sağlanması için öğrenciye ödev verilmeli, ders metin ağırlıklı ve uygulamalı olarak öğrencinin katılımıyla yapılmalıdır. Zorunlu ve zoraki katılım değil, öğrencinin ilgisi çekilerek sağlanacak katılım dersin sevdinirliip öğretilmesi açısından önemlidir. Ayrıca öğrencinin derse karşı olan korkusunun, isteksizliğinin, çekingenliğinin giderilmesinde öğretmenin öğrenciye anlayışlı, sevecen, ılımlı davranışı pedagojik açıdan yararlıdır. Bu yolla öğretmen-öğrenci, ders-öğrenci iletişimi sağlanabilecek, oluşturulan sempati kanalının ardından bilgi aktarımına geçilebilecektir.

3. Divan Edebiyatı öğretimi, okuma zevki, genel kültür kazandırma amacıyla da ilişkilidir. Bu bağlamda Divan Edebiyatının günümüz edebiyatıyla olan benzerliklerinin yanı sıra farklılıkları, edebî geleneğin sürekliliğiyle birlikte değişimi üzerinde de durulmalıdır. Divan Edebiyatı, özellikle şiir, edebiyat öğretimi ve eğitiminin bir parçasıdır. Genel edebiyat sevgisinin ve zevkinin verilmesinde, edebiyatın tarihi boyutu

içerisinde görülmesinde yeri vardır. Ayrıca, öğrenciye okuma zevkinin ve genel kültürün kazandırılmasında da katkısı olabilir. Bu bağlamda, Divan Şiirinin inceliklerine inilerek Divan Edebiyatının insan ruhunu incelettiği, olgunlaştırdığı, farklı bir dünya olduğu için öğrencide yeni düşünce üretimine yardımcı olduğu üzerinde durulmalı, şiirin incelikleri gösterilmelidir. Divan Şiirinin fantastik boyutu güçlü beyitlerden yola çıkılarak vurgulanmalıdır. Yukarıda da belirtildiği gibi, her şairin birkaç gazelini ya da kasidesini okutmak yerine, Fuzuli, Baki, Nedim vb. büyük şairlerin şiirlerinden örnekler seçilmeli, karakteristik beyitler üzerinde derinlemesine durulmalıdır. Bu durum öğrencinin ufkunun, hayal gücünün genişlemesine yardımcı olacaktır. Şiir, metin çözümlenmesi düşünmeyi geliştirmektedir. Bu nedenle metin seçimine ve çözümlenmesine önem verilmelidir. Çünkü edebiyat kanıt olarak edebî metinleri kullanır. Bu nedenle şiire, derste şiir öğretimine daha çok metin incelemesine dayalı, örnekleme yöntemiyle yaklaşılmalıdır.

4. Derse olan ilginin ve bilgi birikiminin sağlanması için derste fıkra, kısa öykü anlatılmalı, mitolojik telmih motifi bilgisi verilmelidir. Bu yolla dersin çekiciliği ve sürükleyiciliği sağlanabilir.

5. Derste edebiyat tarihi bilgisi sınırlı tutulmalıdır. Şair, yazar, eser adları kelime bilgisi sınırlı ve yetersiz olan öğrenci için akılda tutulması zor ezbere dayalı bilgilerdir. Bu nedenle edebiyat tarihine ilişkin bilgiler ana hatlarıyla az ve öz olarak verilmelidir.

6. Teorik bilgi -vezin, nazım şekli ve edebî sanatlar- öğretiminde de sorunlar vardır. Bu sorunların giderilmesinde genel olanın, az ve özün verilmesi önemlidir. Genel olarak edebiyatın özellikle de Divan Edebiyatının ve Şiirin öğretiminde kavram ve terim karmaşası yaşanmaktadır. Ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği tam bilinmeyen ya da anlamları örtüşen bazı edebî sanatlar -örneğin tevriye ve iham, cinas ve teşbih çeşitleri vb.- bulunmaktadır. Bunların öğretiminde edebiyat metinlerinde en çok geçen ana sanatlar güzel örnekler verilerek öğretilmeli, örneklerine metinlerde az rastlananların tanıtımına yani bütün edebî sanatların öğretilmesi yoluna gidilmemelidir. Günümüzde, aruz vezninin, aruz kalıplarının öğretilmesinin gerekli olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Nokta çizgiyle kalıplarının gösterilerek ezberletilmesi yerine, aruzun kulakla yani şiirin ses yapısıyla olan bağlantısı üzerinde durulmalı onun şiirin ayrılmaz parçası olan ses, ahenk açısından önemi ve değeri öne çıkarılarak öğretilmelidir.